

dr hab. Grzegorz Hańderek prof. ASP
Dziedzina Sztuki Plastyczne
Dyscyplina artystyczna - sztuki piękne
Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach
Wydział Artystyczny

Katowice, 26.12.2019

Recenzja

w związku z powołaniem przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów pismem nr BCK-VII-L-10533/2019 z dn. 4 września 2019 roku, w skład Komisji Habilitacyjnej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Moniki Niwelińskiej wszczętego dn. 29 kwietnia 2019 w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki piękne.

Do zlecenia została dołączona dokumentacja:

1. Autoreferat. Opis działalności twórczej, dydaktycznej i naukowej.
2. Portfolio. Dokumentacja projektu „Inne Entropie”

Podstawowe dane o Habilitantce

Pani Monika Niwelińska jest absolwentką Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (dyplom z wyróżnieniem zrealizowała w Pracowni Miedziorytu pod kierunkiem prof. S. Wejmana w 2004 roku) oraz Department of Art and Design University of Alberta w Edmonton (dyplom MFA in Printmaking pod kierunkiem prof. Liz Ingam i prof. Sean Caufield). Przed rozpoczęciem kształcenia artystycznego latach 1996—1998 studiowała również filozofię na Wydziale Filozoficznym UJ.

Swoje kwalifikacje artystyczne rozwijała ponadto w ramach programów stypendialnych na wydziale Grafiki Universitatea de Arte si Design w Cluj-Napoca (2001) oraz w Akademii der Bildenden Künste w Wiedniu (2002)

Stopień doktora w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne uzyskała w roku 2013 na Wydziale Grafiki ASP w Krakowie, realizując pracę doktorską pt. „Obraz utajony” pod kierunkiem prof. K. Tomalskiego.

W 2007 roku podjęła pracę naukową i dydaktyczną w Katedrze Rysunku i Malarstwa Wydziału Grafiki krakowskiej ASP, gdzie w latach 2007—2008 pełniła funkcję asystentki w Pracowni Rysunku dla studentów I roku, w latach 2008—2009 była asystentką w Pracowni Rysunku prowadzonej przez prof. W. Kotkowskiego, a od 2009 związana jest z Pracownią Rysunku dr hab. Joanny Kaiser prof. ASP, gdzie od roku 2014 zatrudniona jest na stanowisku adiunkta.

Ocena Autoreferatu

Autoreferat przedstawiony przez Habilitantkę składa się następujących części:

- nota biograficzna
- życiorys, uwzględniający informacje dotyczące wykształcenia, uzyskanych stopni naukowych
- przebieg zatrudnienia w macierzystej uczelni
- założenia i opis dzieła wskazanego, jako osiągnięcie habilitacyjne
- wykaz publikacji, dorobku twórczego, informacje na temat uzyskanych stypendiów i nagród
- opis działalności dydaktycznej, naukowej, popularyzatorskiej i organizacyjnej

Struktura autoreferatu nie budzi zastrzeżeń — budzi za to podziw, zarówno w odniesieniu do jakości merytorycznych, jak i formy edytorskiej. Retrospektywny wywód jest erudycyjny i głęboki, a zarazem rzeczowy, komunikatywny i zdyscyplinowany, co pozwala z dużą satysfakcją zapoznawać się z bogatym dorobkiem Habilitantki.

Ocena praktyki artystycznej

Monika Niwelińska już od długiego czasu w dotyka fenomenu obrazu – śladu, jako metafory nieobecności, eksponując bogactwo sensów migrujących pomiędzy rejestracją i reprezentacją. Jej praktyka artystyczna ujawnia sprzężenie zwrotne między sztuką i procesem poznania, badaniem i kreacją, w ramach którego obserwowanie jest jedynie wstępem do badania rzeczywistości. Przykładem niech będą choćby zdjęcia chmur atomowych z Trinity Site, Hiroszimy, czy Nagasaki z cyklu „Cloud Equivalents”, wpisane w porządek świadectwa, dokumentu, czy w końcu – jak chce Autorka – tekstu kultury, niosą z sobą bagaż symboliczny i konceptualny potencjał, przemieszczając się między sztuką, historią i obiegiem społecznym. Autorka odwołuje się jednocześnie do obrazów-relacji przywoływanych przez świadków („Fallout”, „Izolowanie”) odślaniając kolejne napięcia wynikające ze struktur werbalno-ikonicznych. Eksponuje jednocześnie nieusuwalny rozdźwięk między obrazem i językiem.

Ta „antropologia” fotograficznego medium jest z kolei punktem wyjścia do badań nad jego możliwościami, przy czym wyraźnie przekracza tutaj znaczenie czysto warsztatowe. Ten stan łączy w sobie porządek konceptualny z technologicznym. Materia wytwarza duchy przeszłości... w jakiś sposób stara się opowiedzieć o stanach rzeczy — we fragmentach lub w postaci śladów.

Wszystko tutaj dotknięte jest procesem przemiany – echem i zapowiedzią czegoś, czego nie możemy do końca zidentyfikować. Widzimy raczej istnienie – w stanie pomiędzy pojawianiem się, a znikaniem, a zarazem pomiędzy różnymi jego możliwościami. Widzimy coś, co Michael Polanyi nazywa „wiedzą milczącą” (*tacit knowledge*), akcentując wymiar ciszy, którą ta sztuka rozprzestrzenia.

Niwelińska posługuje się w swojej pracy wieloma technikami i materiałami. To one są miejscem gromadzenia sensów — medium jest ich nośnikiem. Jak dowiadujemy się z autorskiego komentarza to badanie procesualnej natury graficznego warsztatu zaprowadziło Autorkę do rozwiązań może nie tyle uwolnionych od medium, ile przywracających mu należne miejsce. W grafice to właśnie warsztat stanowi (często jedyną) furtkę do pełnego zrozumienia tworzonych obrazów. Wspomniana procesualność prac Moniki Niwelińskiej nosi w sobie charakter śladów jakichś „sekretnych performance’ów” [M.Smoczyński], a ich poetyka zawiera w sobie coś z technologiczno-filozoficznych traktatów.

Autorka, tworząc swoje prace, wytwarza miejsce naznaczone efektem kumulacji różnych czynników naturalnych, procesów budowania albo erozji. Praktyka artystyczna jest w tym wypadku wskazywaniem na pewne zjawiska, procesy, uwrażliwianiem na obecność (*in-situ*).

Prace Niwelińskiej wyrastają z ducha konceptualizmu i minimalizmu. Odnieść można wrażenie, że każde kolejne działanie stanowi konsekwencję wcześniejszych poszukiwań, przepracowania danego tematu. To praca o tym, czego nie ma, a co po-zostaje.

Ocena dołączonego dzieła artystycznego

Na realizację „Inne Entropie. Zapis światłoczuły przestrzeni popromiennych” wskazaną przez Panią Monikę Niwelińską, jako osiągnięcie habilitacyjne składa się zespół „utworów” (cyt. za Autorką) realizowanych w latach 2013–2018 — złożony i wielopoziomowy projekt/zapis. Entropia to potocznie chaos, bezład, zamęt, dezorganizacja, ale i rozproszenie – jest pojęciem związanym z nieuporządkowaniem energii, z którą pomimo wszystko musimy żyć.

Habilitantka za źródło swoich refleksji bierze wizualne reprezentacje światłoczułości i promieniotwórczości. Ich materialny zapis — obraz będący „echem pustki” (za Libeskindem z *Beyond the Wall*) raczej przywołuje, niż przedstawia – treść nieobecną, jakiś brak..., którego fizyczna przeszłość nie daje się niczym wypełnić, ani niczym wymazać. Pustka jest światłoczułym miejscem, które wyzwała wrażenie, że nieobecność czegoś jest równie ważna, jak obecność tego, na co patrzymy. Przestrzeń u Niwelińskiej to w końcu przestrzeń czasu („czasu naświetlania”) zdolna przywołać to, co odległe i osadzić je w teraźniejszym.

Często mówimy o prześwietlaniu dzieła, mając na myśli bardzo wnikliwą jego analizę, o momencie dotarcia do sedna sprawy – tymczasem prace Moniki Niwelińskiej mają charakter nieprzejrzysty. Dają jedynie wgląd w materiały zaprężone do quasi-alechemicznego procesu. To

raczej świat skryty. Nie bardzo wiadomo, co tu się naprawdę dzieje. Jaka akcja się tu rozgrywa. Jest jakiś świat „cielesny”, zmysłowy, postrzegalny — ale jest on ledwie przeczuwalny, jako część rzeczywistości większej i bogatszej niż jego sensualne przejawy.

Tak budowana struktura wypowiedzi pozwala jednocześnie Autorce uniknąć pułapek formalizmu, czy estetyzmu. Forma, związana jest z poszukiwaniem jej „naturalnego” sensu. Formy sztuki mają przecież swoją historię, w trakcie której nasycają się znaczeniami. To raczej „stany” niż „formy” — „stany form”, ujawniające etap procesu — ślad.

Projekt „Inne entropie” wychodzi jednak od rozpoznania doświadczenia przestrzeni (w jego konkretnym i mentalnym wymiarze). Przestrzeni, która zmienia się w miejsce — które widzimy (w sposób bezpośredni lub zapośredniczony) albo takie, które przywołujemy z pamięci.

Realizacje *site specific* są przestrzeniami (laboratorium) doświadczenia — czyniąc z tego doświadczenia, żywe i otwarte źródło znaczeń. Ich istota tkwi raczej w stawaniu się niż byciu.

Instalacje Niwelińskiej tworzą przestrzenie „antropologiczne” — przestrzenie eksperymentu penetrującego relacje estetyki, czasu i pamięci — nasze tragiczne kulturowe dziedzictwo ze swoją oficjalną (kolektywną) narracją i materialnym „archiwum”.

Prace i procesy problematyzują ślad ludzkiego działania w wymiarze ontologicznym — jako czynnik wytwarzający miejsce w przestrzeni (*in situ*) pamięci, która właśnie w materii odśladania niepokoju i czujność.

Praca Niwelińskiej poszukuje adekwatnych form pamięci, rewidując pojęcia takie jak *lieux de memoire* (miejsca pamięci), formy upamiętniania. Podkreśla wagę i fenomen miejsc „naznaczonych” przeszłością, miejsc traumy, miejsc granicznych doświadczeń, którym historia odebrała prawo głosu.

Autorka inicjuje proces — pozwala formować się jakiejś wizualno-językowej składni — i jako proces go udostępnia (nie ma tu miejsca na logiczne etapy: koncepcję, realizację etc.) — na pozór abstrakcyjny, a jednocześnie tożsamy, konkretny i realistyczny. Bezpośredni zapis — obraz miejsca 1:1.

Artystkę, jak pisze we wstępie do autoreferatu, interesują relacje jakie zachodzą pomiędzy percepcją, a pamięcią — prace jej są więc przede wszystkim śladem doświadczeń, umożliwiają behawioralne oddziaływania, bez pośrednictwa anegdoty, ikonizacji, czy w ogóle tradycyjnie pojmowanej narracji.

W sur-realnie kolorowy świat Niwelińska często „wpisuje” heterotopijną opowieść, balansującą pomiędzy kompensacją a iluzją. Wędrownka po nim uruchamia pamięć i wyobraźnię. „Żyjemy w erze post-nuklearnej — funkcjonując w rzeczywistości, która w każdej chwili może zostać usunięta, wykasowana” (cyt. za Autorką). Niwelińska pozwala — każe zajrzeć pod podszewkę widzialnego, by tam odkryć potencje znaczeniowe.

W „Korze” — filozoficznej medytacji nad tym, co niewyobrażalne — Georges Didi-Huberman napisał: „Nigdy nie można więc powiedzieć: nie ma tu nic do zobaczenia, nie ma tu już nic do

zobaczenia. Aby umieć wątpić w to, co się widzi, trzeba jeszcze umieć patrzeć, patrzeć mimo wszystko. Mimo zniszczenia, wymazania wszystkiego”.

Ocena dorobku artystycznego / działalności artystycznej.

Monika Niwelińska jest Artystką niezwykle aktywną, dostrzeganą i docenianą. Szczegółowa analiza jej dorobku, ze względu na zwyczajowo przyjęte ramy objętości recenzji nie jest możliwa, ale nawet statystyczne dane dotyczące jej twórczości robią wrażenie.

Od momentu uzyskania stopnia doktora zrealizowała 6 wystaw indywidualnych, prezentując swoje prace w kraju i zagranicą m.in. w ramach the 4th Interdisciplinary Site Specific Land Art Biennale, Bodø w Norwegii w (realizacja *Retracing* w 2013 roku), „Promieniowanie” w Galerii Entropia we Wrocławiu w 2015, „Osłona” w Otwartej Pracowni w Krakowie, „Inne Entropie” w ZPAF Gallery w Krakowie w ramach KRAKERS — Cracow Gallery Weekend w 2016 (w 30 rocznicę wybuchu w Czarnobylu), czy „Hidden Entropy” w Open Studio Space/Fletcher Building w Rhode Island School of Design w Providence w 2017 roku.

Jak wynika z przedstawionego w autoreferacie sprawozdania, Habilitantka od momentu uzyskania stopnia doktora (1.07.2013) swoje prace prezentowała w ramach 28 krajowych i międzynarodowych wystaw i projektów zbiorowych — organizowanych najczęściej przez bardzo prestiżowe instytucje kultury – m.in. Interdisciplinary Site Specific Land Art Biennale, Bodø i Kjerringøy w Norwegii, „Oddźwięki” w krakowskim Bunkrze Sztuki w 2014, Chicago Arts District Show w 2014, Centrum Kultury Sokołowsko, Otwarta Pracownia (2015), Mail Art Project Exhibition w Lillehammer w Norwegii, (2015), From time to time w F.A.B. Gallery w Edmonton (2015), „Z mojego okna widać wszystkie kopce” w Bunkrze Sztuki (2016), Muzeum Archeologiczne w Krakowie, Cellar Gallery, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu („Popiół”, 2016), Galeria Henryk w Krakowie („Jego białe pióra, oświecone jak białe słońcem, błyszcząły jak samo słońce”, 2017), *Art at Intersection of Photography and Printmaking* w Grunwald Gallery w Indiana University’s School of Art and Design w Bloomington (2017), *HereThere: Poetics of Place* w Inkshop Printmaking Center & Olve Branch Press w Ithaca, NY (2017), Krakowski Salon Sztuki w Pałacu Sztuki w Krakowie (2018)

Zarówno ilościowy jak i jakościowy wymiar twórczej (syntetycznie powyżej ujętej) aktywności świadczy nie tylko o potencjale, ale i o bardzo świadomie rozwijanej ścieżce własnego rozwoju.

Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na *feedback*, jaki sztuka Moniki Niwelińskiej wytwarza, o czym świadczy całkiem spory zbiór publikacji na temat Autorki, w którym odnajdziemy między innymi poświęcone jej twórczości prace magisterskie, artykuły w prestiżowych pismach branżowych (Szum, Fragile, Wiadomości ASP — w wersji oficjalnej i alternatywnej), katalogi i monografie („Grafika ASP Kraków”, pod red. K. Tomalskiego)

O pozycji Artystki świadczy również jej obecność w licznych zbiorach i kolekcjach, m.in.: Print Study Center, Museums and Collections, University of Alberta w Edmonton, Rhode Island School of Design (RISD) oraz kolekcja RISD Global, Providence, Fondazione Italo-Svedese w Wenecji, Ithaca College, University of Arts London, LADCA — Los Angeles Center For Digital Art, Międzynarodowe Triennale Grafiki w Krakowie, Bunkier Sztuki w Krakowie, ASP w Krakowie, ASP w Poznaniu, Jan Fejkiel Gallery w Krakowie.

Ocena działalności pedagogicznej, naukowej, popularyzatorskiej i organizacyjnej

↳ Trzeba stwierdzić ponad wszelką wątpliwość, iż doświadczenie pedagogiczne, naukowe i popularyzatorskie Pani Moniki Niwelińskiej jest imponująco bogate i zróżnicowane.

Koncentrując się na dorobku po uzyskaniu przez Habilitantkę stopnia doktora warto wrócić na moment do początku jej akademickiej kariery i współpracy z Departament of Art and Design University of Alberta w Edmonton. Staż naukowy i asystencki, jaki Habilitantka odbyła w latach 2005—2007 był z pewnością okazją do zrewidowania praktyk i standardów nauczania. Jak można wywnioskować z zadań do dziś powierzanych Habilitantce (konsultacje programowe, recenzowanie prac magisterskich, rekomendacje dla pedagogów i studentów) korzyści płynące z tej współpracy są obopólne, co wynikać może jedynie z bardzo wysokich kompetencji zawodowych Pani Niwelińskiej.

Od tego momentu Habilitantka tylko powiększa zasięg swoich praktyk zawodowych poprzez „umiędzynarodowienie” działalności artystycznej, naukowej i dydaktycznej.

Świadczyć mogą o tym m.in.:

- pobyt o takim właśnie charakterze w Accademia di Belle Arti di Brera in Milano w ramach programu stypendialnego LLP/ERASMUS STA MOBILITY w 2013 roku.
- Od 2014 roku Pani Niwelińska stale współpracuje ze School of the Art Institute of Chicago w ramach projektów artystycznych i edukacyjnych.
- Dowodem uznania osiągnięć Habilitantki na polu działalności naukowej, artystycznej i dydaktycznej jest również nagroda Rektora ASP w Krakowie przyznana w 2014 roku.
- W latach 2014—2016 z ramienia Wydziału Grafiki była kuratorką Festiwalu Nauki i Sztuki w Krakowie – projektu zrzeszającego uczelnie akademickie oraz instytuty PAN pod patronatem UNESCO.
- W roku akademickim 2016/2017 Pani Monika Niwelińska w ramach stypendium *Fulbright Senior Research Award* jako *visiting artist* oraz *visiting professor* na Rhode Island School of Design prowadziła badania nad projektem *Hidden Entropy*, jednocześnie włączając się w dydaktykę (wykłady, prezentacje, uczestnictwo w komisjach prac dyplomowych, konsultacje

ze studentami graduate i postgraduate). Współpraca w tym zakresie pozostaje otwarta do chwili obecnej.

- Od 2017 jest członkiem komisji oceniającej aplikacje do programów stypendialnych Fulbright Award.
- W roku 2018 była jednym z mentorów programu TOP MINDS.
- W roku 2019 w związku z przyznaniem Kosciuszko Foundation Scholarship realizowała projekt w School of the Art Institute of Chicago na tamtejszym Wydziale Fotografii (status *visiting artist* oraz *visiting professor*). Równocześnie prowadziła projekt artystyczny (*dis*)*appearances* we współpracy z amerykańskim ośrodkiem badań nad fizyką cząstek elementarnych i fizyką wysokich energii Fermi National Accelerator Laboratory (Fermilab).
- Warto ponadto wspomnieć również współpracę Pani Niwelińskiej z nowo powstałym magazynem poświęconym sztuce współczesnej pt. „Postmedium”.
- Habilitantka jest ponadto autorką bardzo wielu wykładów i prezentacji przygotowywanych i wygłaszanych w związku ze wspomnianymi wyżej projektami naukowymi i artystycznymi, ale i w ramach znaczących konferencji naukowych (m.in.: „Po Czarnobylu: miejsce katastrofy w dyskursie współczesnej humanistyki”, Kraków, 2016; „Light/Matter Symposium: Art at the Intersection of Photography and Printmaking”, Bloomington, USA).

Konkluzja

Na podstawie przedstawionej dokumentacji obejmującej dorobek artystyczny, jakość dzieła habilitacyjnego, treść autoreferatu oraz osiągnięcia dydaktyczne - stwierdzam, że stanowią one znaczny wkład w rozwój dyscypliny reprezentowanej przez Habilitantki, a tym samym spełniają wymagania art. 16 Ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach i tytułach w zakresie sztuki.

